

El rescat del Montmartre blau

El Museu de Tossa, el primer de l'Estat que va exposar obres d'artistes estrangers contemporanis, es va inaugurar demà farà 80 anys
La Guerra Civil i la desídia del franquisme han condemnat a la invisibilitat un patrimoni únic que volen revalorar

A l'entrada de Tossa de Mar, un gran rètol felicita el viatger per haver escollit “una de les 25 millors platges del món”. És un principi engrescador que no defrauda ni el formiguer de turistes que pul-lulen pels carrerons empedrats que encerclen la Vila Vella, un laberint de casetes blanques amb porticons pintats d'un intens blau de cobalt. Encara que avui està submergida en una atmosfera estabornida i sorollosa de botiguetes i bars, amb la seva aclaparadora oferta de paelles, souvenirs i vestits eivissencs, la part antiga conserva una certa màgia d'antany, potser per la llum, potser per la barreja de ruïna bàrbara i poblet de nines.

Vuitanta anys enrere, no hi havia cap rètol que pregonés la bellesa de les platges a l'entrada, sinó a la façana de l'agència de viatges més cèntrica de Londres: una pancarta de més de set metres que prescindia de les mitges tintes amb el reclam: “Tossa, l'indret més bonic del món.” Sense cap dubte ho era per a l'astut Ludwig Steyer, que a la seva pensió acolliria el que es pot considerar el primer turisme de masses, fastiguejat dels climes nuvolosos i del malestar europeu, i bona part dels jueus que fugien del nazisme servint-se dels autocars directes entre Berlín i Tossa que el mateix Steyer posava a la seva disposició. El 1934, l'any que l'arqueòleg Albert del Castillo havia reprès les excavacions pioneres del doctor Ignasi Melé a la vil·la romana dels Ametllers, la colònia estrangera havia augmentat tant, que al pintor i crític d'art Rafael Benet, que hi havia vingut per primera vegada l'estiu de 1927, li va costar reconèixer en aquella “Babel carnavalesca” el racó pintoresc que l'havia enamorat temps enrere, quan a les tavernes a tot estirar s'hi sentien colles de pescadors cantant amb veu desguitarrada alguna havanera o un tango en “un castellà de municipal”.

Benet estava fascinat pel parlar franc i els vestits que duïen aquella gent: pijames, shorts, barnussos, mocadors de corsari al cap, barrets de segador, però sobretot perquè entre ells hi reconeixia, asseguts a la terrassa del cafè d'en Biel, a la pista de ball del Buen Retiro o prenent el sol a la mar Menuda, quasi tots els pintors, fotògrafs, poetes i crítics d'art de Montmartre i Montparnasse, des de Marc Chagall, Jean Metzinger, Serge Brignoni i Georges Kars, a Henri Michaux, Georges Bataille, Jules Supervielle i André Masson. Molts hi havien començat a venir, com Olga Sacharoff i Otho Lloyd, fugint de la I Guerra Mundial; ara hi arribaven desitjosos de deixar enrere la insolent política racial de Hitler i atrets per la propaganda que els en feia el pintor Pere Créixams, batejat amb honors com “el cònsol de Tossa a París”. Entre ells, a dir veritat, tenien poques coses en comú, excepte l'art de la fuga. Però van fer una cosa meravellosa: es van posar d'acord per crear, en aquell racó de món on molts serien feliços per última vegada, el primer museu d'art contemporani de tot l'Estat.

La iniciativa va néixer de la necessitat i la vergonya, segons explicaria Benet, un dels més entusiastes divulgadors del “paradís blau” de Tossa, aquell eslògan de Chagall que ha fet després tanta fortuna. El cas és que el preciós mosaic de la vil·la romana de Vitalis (la “granja del senyor Vidal”, com en deien amb familiaritat), es trobava en un estat tan lamentable, que el Museu d'Arqueologia amenaçava d'endur-se'l a Barcelona. Ni Del Castillo, ni Benet, ni Enric Casanovas, ni Georges Kars, els quatre fundadors del futur museu –cap d'ells tossenc–, no estava disposat a tolerar-ho. La primera pedra la van posar al voltant d'una taula del cafè d'en Biel, on van convenir que s'havia d'aprofitar la presència d'artistes internacionals a la vila per complementar els fons arqueològics amb una representació d’“art vivent”, tant d'autors catalans com estrangers. Era tota una novetat,

en un moment en què cap museu del país s'atrevia a exposar obres posteriors al segle XIX, i menys si eren de procedència forana.

La Generalitat republicana, en plena labor de regeneració nacional, hi va donar un suport estratègic. El conseller Ventura Gassol ja hi havia destinat la primera partida quan els Fets d'Octubre de 1934 i la consegüent suspensió de l'autonomia de Catalunya van fer témer el pitjor. Però Lluís Duran i Ventosa, el seu successor, assumiria el projecte com a propi. La reunió oficial en què es va constituir el patronat que el faria realitat va tenir lloc a la finca del ric apotecari Enric Ferrer Portals dalt dels espadats de Sant Jaume, un dia esplèndid de la primavera de 1935. Allà, davant del mar, saturats de llum malva-rosa, escriuria Benet, "es va pressentir el museu, no pas com un luxe, ni com una pedanteria de savis locals, sinó com una cosa viva i imprescindible". Aquest era l'esperit d'un projecte al qual van respondre amb una diligència insòlita tots els artistes requerits, des dels catalans Sunyer, Togores, Mercadé, Canals, Mompou, Pruna, Obiols o Manolo –a més de Créixams, Benet i Casanovas, per descomptat–, fins als "forasters" Kars, Sacharoff, Chagall, Metzinger, Brignoni, Schüleïn, Zügel, Spiro, Sabouraud o Gen Paul. L'ambient era tan propici, que pocs dies abans d'obrir al públic, ja planificaven ampliar-lo amb obres de Maillol, Picasso, Miró i Dalí. Eren uns temps tan rematadament bons, que no s'estaven de res, ni de somiar.

El dia de la inauguració, l'1 de setembre de 1935, demà farà 80 anys, hi van assistir amb tota solemnitat Duran i Ventosa, Pere Bosch i Gimpera, Joan Subias i Eugeni d'Ors, i els dies següents s'hi va desplaçar expressament Francesc Cambó. Josep Pla escriuria que era "una pura delícia", tot ell "modest, alegre, antioficial, antiencarcarat". Fins i tot la premsa internacional se'n va fer ressò, subjugada pel fet que en un paratge tan amagat s'hagués erigit un centre d'art de tanta ambició que de cap manera podia encaixar dins l'estret esquema d'un museu local.

Però l'estiu es va acabar.

Amb la Guerra Civil, tot se'n va anar en orris. Kars es va suïcidar a Ginebra, Kramstyk va morir al gueto de Varsòvia, la galerista madame Zak va ser gasejada a Auschwitz, el pensador Paul Ludwig Landsberg va sucumbir d'inanició al camp d'Oraniensburg... Ningú, de tota manera, ja no es recordava d'ells a Tossa. Durant el franquisme, a mesura que l'edifici es degradava (durant anys hi va ploure a dins), es desvirtuava també l'interior amb l'acceptació d'obres de qualitat sovint dubtosa. El 1976, l'espectacular robatori, en una sola nit, d'una dotzena de les millors obres del fons, entre elles la seva joia, El violinista celestede Chagall, va convèncer les autoritats municipals de la conveniència de preservar un llegat cada cop més fràgil. Però molt pitjor que el robatori, que al capdavant es va resoldre amb la recuperació de les peces en menys de 24 hores, va ser la inconsciència amb què l'Ajuntament que encapçalava Telm Zaragoza va permetre al milionari Dimitri Pitterman, l'any 1999, que despengés els quadres al seu gust per instal·lar-hi la seva col·lecció de gravats dalinians. El cas va acabar als jutjats amb el canvi de govern, però el museu va continuar en estat vegetatiu tot i la voluntat que hi posava el seu director, Vicenç Esteban. De fet, encara avui no disposa de climatització, algunes cartel·les s'han després de les parets, d'altres han estat corregides amb bolígraf a mà, en algunes vitrines s'aprecia abans la pols que la peça exposada, i més d'un i de dos dels quadres històrics demana a crits una restauració. No és estrany tenint en compte que el museu, que rep entre 7.000 i 10.000 visitants a l'any, no té ni pressupost propi en l'agenda municipal. L'actual regidor de Cultura, Sergi Bruna, i la tècnica Rosa M. Sureda, que assumeix a la pràctica la direcció del centre, aspiren a retornar al seu tresor la brillantor original. Però hi ha tanta feina a fer, que el primer pas és ben prosaic: han aprovat una petita dotació per renovar el tancament de les finestres a partir de l'octubre.

Publicat a:

-El Punt Avui. Comarques Gironines 30-08-2015 Pàgina 24

Font del document:

<http://www.elpuntavui.cat/cultura/article/19-cultura/890204-el-rescat-del-montmartre-blau.html>